

Scientific Journal Quarterly of Middle East Studies
Vol 31. No 3. Autumn 2024
Received date: 2024.06.19
Acceptance date: 2024.12.21

مرکز پژوهش‌های علمی و
مطالعات استراتژیک خاورمیانه

Home page: www.cmess.sinaweb.net
DOR: 20.1001.1.15601986.1403.31.3.2.6

Presenting an intelligent network diplomacy model with an emphasis on the Kurdistan region of Iraq

Fardin Mostafaye¹, Taher Roshandel Arbatani², Karzan Mohammed Ahmed³

Abstract

In the contemporary era, the practice of diplomacy and international relations is significantly shaped and influenced by the profound advancements within the realm of communication; in such a way that "modern diplomacy" has emerged as one of the main branches of diplomatic institutions and a determining factor in international communication, it has important effects in advancing countries' goals, strengthening soft power and international developments. Presently, recent communication and information technologies have brought the scope of diplomacy and foreign policy to media editorial, such as: digital media and social networks, newspapers, televisions and global radio broadcasts; An environment where international developments, intercultural relations, the advancement of foreign policy and diplomacy are more related to the impact of comprehensive media-network policies, news tactics and the production of high-end content. In this regard, this research, which is compiled with the method of data generator theory foundation, aims to expand the theoretical foundations and also present an intelligent and comprehensive model in the field of network diplomacy as a new and influential diplomacy on the public opinion of nations and international relations with an emphasis on the Kurdistan region of Iraq.

Keywords: Social Networks, Media, Soft Power, Network Diplomacy, Iraqi Kurdistan.

1 - Ph.D. Candidate, Department of Media Management, University of Tehran, Tehran, Iran.

2 - Professor, Department of Media Management, Faculty of Business Management, University of Tehran, Tehran, Iran.

3 - Assistant Professor of Media Department, Sulaimani Polytechnic University, Iraq.

مرکز پژوهش‌های علمی و
مطالعات استراتژیک خاورمیانه

فصلنامه علمی مطالعات خاورمیانه

سال ۳۱، شماره ۳، پیاپی (۱۱۷)، پاییز ۱۴۰۳

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۰۳/۳۰

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۱۰/۰۱

Home page: www.cmess.sinaweb.net

DOR: ۲۰.۱۰۰۱.۱.۱۵۶۰۱۹۸۶.۱۴۰۳.۳۱.۳.۲.۶

نوع مقاله: پژوهشی

طراحی مدل دیپلماسی شبکه‌ای هوشمند با تأکید بر اقلیم کردستان عراق

فردین مصطفایی^۱، طاهر روشندل اربطانی^۲، کارزان محمداحمد^۳

چکیده

در شرایط کنونی دیپلماسی کشورها و مناسبات بین‌المللی تحت تأثیر و تعامل تحولات شگرف در عرصه ارتباطات قرار گرفته است. هم‌اینک فناوری‌های نوین ارتباطات و اطلاعات، گستره دیپلماسی و سیاست خارجی را به تحریریه رسانه‌ها از جمله: رسانه‌های دیجیتالی و شبکه‌های اجتماعی، روزنامه‌ها، تلویزیون‌ها و رادیوهای جهانی کشانده‌اند؛ فضایی که در آن تحولات بین‌المللی، روابط بین فرهنگی، پیشبرد سیاست خارجی و دیپلماسی بیش از پیش به میزان تأثیرگذاری سیاست‌گذاری جامع رسانه‌ای- شبکه‌ای، تاکتیک‌های خبری و تولید محتوای حرفه‌ای ارتباط دارد. امروزه «دیپلماسی نوین» به‌عنوان یکی از شاخه‌های اصلی دستگاه‌های دیپلماسی و عامل تعیین‌کننده در ارتباطات بین‌المللی پدیدار شده و تأثیرات مهمی در پیشبرد اهداف کشورها، تقویت قدرت نرم و تحولات جهانی دارد. لذا این سوال مطرح است که دولت‌ها برای حضور مؤثر در مناسبات منطقه‌ای و جهانی، افزایش سطح پرستیژ بین‌المللی و قدرت نرم خود، نیازمند چه الگوها و استراتژی‌هایی در حوزه دیپلماسی نوین می‌باشند؟ الزامات سیاست‌گذاری و تدوین استراتژی در این حوزه چیست؟ در این راستا این پژوهش که با روش تئوری داده‌بنیاد تدوین شده، ضمن بسط مبانی تئوریک، «مدل هوشمند و جامع دیپلماسی شبکه‌ای» را به مثابه دیپلماسی نوین و تأثیرگذار بر افکار عمومی ملت‌ها و مناسبات بین‌المللی (نمونه موردی: اقلیم کردستان عراق) پیشنهاد می‌نماید.

واژگان کلیدی: شبکه‌های اجتماعی، رسانه، قدرت نرم، دیپلماسی شبکه‌ای، کردستان عراق.

۱ - دانشجوی دکتری، گروه مدیریت رسانه، پردیس بین‌المللی ارس، دانشگاه تهران، تهران، ایران.

fardin.mostafaye@gmail.com

۲ - (نویسنده مسئول) استاد، گروه مدیریت رسانه و ارتباطات کسب و کار، دانشکده مدیریت کسب و کار، دانشکده‌گان مدیریت،

arbatani@ut.ac.ir

دانشگاه تهران، تهران، ایران.

karzan.ahmed@spu.edu.iq

۳ - استادیار گروه رسانه، دانشگاه پلی تکنیک سلیمانیه، عراق.

مقدمه و بیان مسئله

در سال‌های اخیر تغییر و تحولات بنیادین در ارتباطات جهانی، مؤلفه‌های قدرت در روابط بین‌المللی، اقتصاد کشورها و مناسبات بین دولت-ملت‌ها به وجود آمده که بخش عمده‌ای از آن تحت تأثیر جامعه اطلاعاتی و شبکه‌ای و فناوری‌های نوین ارتباطی است. در این عصر توجه به مؤلفه‌های قدرت نرم و پرستیژ ملی و بین‌المللی برای کشورها و سازمان‌ها از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است، مکانیزم و وسیله اصلی برای تحقق این مسئله، فناوری‌های نوین، رسانه‌های جمعی و شبکه‌های اجتماعی از طریق ایجاد جاذبه‌های اقناعی است. با پیدایش و توسعه شبکه‌های اجتماعی مانند: فیس‌بوک، ایکس، اینستاگرام، یوتیوب و... نقش رسانه‌های نوین اجتماعی در مناسبات سیاسی و بین‌المللی پررنگ‌تر شده و این مسئله از حیث پیشبرد منافع ملی در حوزه بین‌المللی، تأثیرگذاری بر افکار عمومی، ذهنیت‌سازی، تثبیت هویت و هویت‌سازی، ارائه گفتمان‌های متنوع و متکثر حائز اهمیت اساسی است. در عصر کنونی دیپلماسی، سیاست خارجی کشورها و ارتباطات جهانی به‌عنوان یک عامل تعیین‌کننده در نظام بین‌الملل تحت تأثیر و تعامل تحولات شگرف در عرصه ارتباطات قرار گرفته است. چنانچه «دیپلماسی نوین»^۱ مبتنی بر رسانه‌ها و شبکه‌های ارتباطی» به‌عنوان یکی از شاخه‌های اصلی فعالیت‌های دستگاه دیپلماسی و سیاست خارجی پدیدار شده و بخش قابل توجهی از دیپلماسی عمومی کشورهای به‌ویژه قدرتمند جهانی را به خود اختصاص داده است. این نوع دیپلماسی از طریق جاذبه‌ها و اقدامات خبری، تصویرسازی و بازنمایی ویژه، گسترش ارتباطات اجتماعی و میان فرهنگی، هم‌افزایی فکری-فرهنگی با رویکرد اقناع در صدد افزایش قدرت نرم کشورها، تأثیرگذاری بر مناسبات ملی و بین‌المللی است. در حوزه رسانه‌ها، امروزه نقش رسانه‌های نوین اجتماعی یا شبکه‌های اجتماعی با توجه به حوزه نفوذ آنها از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. گسترش حکمرانی اینترنت و تأثیرات آن، نقشی محوری در سیاست‌های جهانی ایفا می‌نماید. لذا در همکاری‌های بین‌المللی تأکید زیادی روی این مسئله وجود دارد که اطمینان حاصل کنند گسترش زیرساخت‌های اتصال، خدمات دیجیتال و استفاده از آنها از صلح و امنیت جهانی، حقوق بشر و منافع اقتصادی نیز محافظت می‌کند.

در دهه‌های گذشته، رویکردهای دیپلماسی بر مواردی همچون: مذاکرات حضوری، تدوین مقررات و سیاست‌های خاص، حاکمیت ملی کشورها و... متمرکز بود اما تحولات در حوزه بازیگران عرصه بین‌المللی و دیپلماسی با گسترش اینترنت و شبکه‌های اجتماعی باعث تحولات بنیادین در این حوزه و به چالش کشیدن روابط قدرت و دیپلماسی سنتی شده که ما مفهوم حاکمیت دیجیتال یا اینترنت برای

آن انتخاب نموده‌ایم. دیپلماسی در گستره بین‌المللی و حکمرانی دیجیتال فراملی، محرک‌ها و ماهیت آنها، ظرفیت‌های پویای آن برای ایجاد تغییرات و تحولات، گسترش ارزش‌های جهان شمول و تقویت حوزه عمومی با حضور بازیگران مختلف از مفاهیم مرتبط با این مسئله است (Marzouki & Calderaro, 2022).

یکی از پیش‌بینی‌های مانوئل کاستلز برای آینده جهان ارتباطات و روابط بین‌الملل در «مفهوم قدرت» خلاصه می‌شد: مفهومی که با نظریه «شبکه‌ای شدن قدرت»^۱ به معنای شبکه‌های ارتباطی به‌عنوان شبکه‌های اصلی ایجاد قدرت در جامعه. در نگاه افرادی چون مورگنتا که مفهوم «سیاست» را به «قدرت» تعبیر کردند و قدرت را با عنصر «نفوذ» یکسان دانستند یا فوکو، قدرت را عمدتاً ساخت معانی در اذهان انسانی از طریق فرایندهای ارتباطی وضع شده در شبکه‌های اجتماعی چندرسانه‌ای جهانی و محلی می‌دانست؛ می‌توان این گونه فهمید که دیپلماسی ارتباطی حرفه‌ای، یعنی استفاده از همان «عنصر نفوذ» که از قضا قدرت آفرین است. نقطه اشتراک دیدگاه افرادی چون مورگنتا در روابط بین‌الملل با اندیشمندانی چون مک لوهان و کاستلز، این تقارن را پیدا می‌کند که «آن نفوذ» همین تعبیر «توان ارتباطی»^۲ امروز است. با ظهور دیپلماسی‌های نوین (عمومی، دیجیتالی و رسانه‌ای) و به دنبال آن رسانه‌های نوین اجتماعی و مبتنی بر موبایل، تحولات جدی و گسترده‌ای در این حوزه ایجاد شده و جامعه شبکه‌ای مورد نظر مانوئل کاستلز ظهور یافته است (Heine & Turcotte, 2016).

اهمیت دیپلماسی نوین در موفقیت دولت‌ها و پیشبرد امورات به گونه‌ای است که جوزف نای از آن به‌عنوان عاملی قدرتمند، جامع و کارآمد برای تأثیرگذاری بر کنش‌های بازیگران بین‌المللی نام می‌برد که هم مانند موجی قوی سراسر جهان را فرا گرفته و تحولات بنیادین را رقم زده است (نای، ۱۳۸۷) و (کاستلز، ۱۳۹۶). سرعت نفوذ ارتباطات در بخش‌های مختلف در عصر حاضر به اندازه‌ای است که نمی‌توان آن را نادیده انگاشت و بدون توجه به آن، رهیافت‌های خود در حوزه‌های متفاوت را تدوین و به کار گرفت. فناوری‌های نوین ارتباطات و اطلاعات، گستره دیپلماسی و سیاست خارجی را به تحریریه روزنامه‌ها، شبکه‌های اینترنتی، تلویزیون‌ها و رادیوهای جهانی کشانده است. به نظر می‌رسد گفته مشهور مارشال مک لوهان در مورد رسانه و قدرت، تحقق یافته است (ببران و رشیدی، ۱۳۹۰: ۹۶-۱۰۰). در چنین شرایطی درک تغییرات، شناخت این تحولات و همچنین قابلیت‌های منعطف و پویای فناوری‌های نوین رسانه‌ای و شبکه‌های اجتماعی و ماهیت پیچیده و هوشمند آنها برای حضور

مؤثر، هدفمند و هوشمندانه در محیط بین‌المللی و پیشبرد سیاست‌های دیپلماتیک از اهمیت راهبردی برخوردار است. روزنا و سینگ معتقد هستند تحولات و پیشرفت‌های شگرف رسانه‌ها و فناوری‌های نوین با گذر از «نظام سیاسی و اقتصادی وستفالیایی و صنعتی» به نظام نوین جهانی، زمینه گسترش قدرت نرم^۱ و دیپلماسی مجازی فراهم نموده‌اند (روزنا و سینگ، ۱۳۹۵: ۱۴) و در قرن ۲۱، منابع عمده قدرت عبارت هستند از: فناوری اطلاعات و ارتباطات، شبکه‌های جهانی، ارتباطات، شرکت‌های چند ملیتی (روزنا، ۱۳۹۰: ۱۸۲).

دیپلماسی شبکه‌ای که با استفاده از شبکه‌های اجتماعی تولید محتوای کاربر محور صورت می‌گیرد، با توجه به تغییر در ماهیت و بازیگران عرصه دیپلماسی و ارتباطات جهانی، از اهمیت ویژه‌ای برخوردار بوده و نقش مهمی در مناسبات جهانی ایفا می‌نماید و صاحب نظران و تئوریسین‌ها، نگرش مثبتی نسبت به این پدیده به‌عنوان پدیده‌ای جدید در روابط بین‌الملل دارند، با این حال ارائه تئوری‌ها و مدل‌های جامع و بسط مطالعات مفهومی در این حوزه هنوز در ابتدای راه است. علی‌رغم اهمیت موضوع اکثر کشورهای جهان سوم نیز فاقد استراتژی‌های مناسب و هوشمندانه برای بهره‌برداری و سازگاری با واقعیات جدید جهانی از جمله بهره‌برداری از دیپلماسی شبکه‌ای به مثابه دیپلماسی نوین آینده می‌باشد و تحولات بنیادین در عرصه فناوری و ارتباطات، تغییر ماهیت و مرکز قدرت از دولت‌ها به سازمان‌های غیر دولتی، رسانه‌ها و ساختارهای شبکه‌ای را درک نکرده یا توجه کمتر و غیر محوری به آنها می‌نمایند. یکی از حکومت‌های منطقه‌ای در خاورمیانه، حکومت اقلیم کردستان عراق است که بعد از فروپاشی حکومت بعث و ایجاد ساختار جدید حکمرانی در عراق بر مبنای فدرالیسم ملی-مذهبی، تشکیل شد و به‌عنوان یکی از بازیگران نوظهور دارای وزن سیاسی و ژئوپلیتیکی خاصی در مناسبات خاورمیانه و حتی جهان است. اقلیم کردستان بر اساس قانون اساسی عراق دارای اختیارات گسترده از جمله: سیاست خارجی مستقل، داشتن نیروهای مسلح، حق وتو، امکان تصمیمات گسترده در زمینه‌های اقتصادی، فرهنگی و... است (میرحیدر، ۱۳۹۲: ۲۱۰).

در سال‌های اخیر مسئولان این حکومت، احزاب سیاسی و جنبش‌های اجتماعی آن برای برقراری ارتباط با رهبران، سیاستمداران و افکار عمومی کشورهای جهان تلاش‌های متعددی در قالب دیپلماسی عمومی خصوصاً دیپلماسی رسانه‌ای نموده و در کنار آن فعالیت‌هایی نیز در رسانه‌های نوین اجتماعی از جمله: توئیتر، اینستاگرام و فیس‌بوک داشته تا ضمن تصویرسازی مثبت و برقراری ارتباطات پایدار و منجر به پیشرفت و ثبات سیاسی-اقتصادی در این منطقه، به ارتقای سطح پرستیژ بین‌المللی و افزایش قدرت

نرم اقلیم کردستان عراق کمک نمایند. بر اساس بررسی‌ها، این تلاش‌ها و فعالیت‌ها فاقد الگو و استراتژی مناسب، کنشگری هوشمندانه، مستمر و هدفمند می‌باشد و نتوانسته است موفقیت‌ها و دستاوردهای چشمگیری داشته باشد. لذا سؤال اینجا است که حکومت اقلیم کردستان عراق برای حضور مؤثر در مناسبات منطقه‌ای و بین‌المللی و افزایش قدرت نرم، نیازمند چه الگوها و استراتژی‌هایی در حوزه دیپلماسی شبکه‌ای است؟ عوامل و بسترهای مؤثر بر تحقق اهداف از طریق دیپلماسی شبکه‌ای چیست؟ الزامات سیاست‌گذاری و تدوین استراتژی در حوزه دیپلماسی شبکه‌ای توسط این حکومت برای تحقق مؤلفه‌هایی نظیر: ارتقای سطح پرستیژ بین‌المللی، افزایش قدرت نرم و نفوذ خود، افزایش ارتباطات بین فرهنگی میان ملت‌ها کدام هستند؟ چه چالش‌ها و آسیب‌هایی فرا روی حکومت اقلیم برای توسعه دیپلماسی شبکه‌ای وجود دارد؟ پیامدهای مثبت توسعه دیپلماسی شبکه‌ای در سطح داخلی و بین‌المللی چیست؟

لذا بازاندیشی در این حوزه و تدوین مدل‌های هوشمند و جامع در حوزه دیپلماسی شبکه‌ای به مثابه دیپلماسی نوین و تأثیرگذار بر افکار عمومی ملت‌ها و مناسبات بین‌المللی، ضروری به نظر می‌رسد تا ضمن استفاده بهینه از این پتانسیل‌ها، ضمن کنشگری فعال و هوشمندانه بتوان به تحقق توسعه، رفاه، ثبات سیاسی-اقتصادی و یارگیری و اعتماد بین‌المللی امیدوار بود.

پیشینه تحقیق

آنچه مشخص است «دیپلماسی نوین» که بعد از جنگ جهانی اول (۱۹۱۸ م) پدیدار شد، با رسانه‌ها پیوند بسیار مستحکمی بست. از آن زمان تا کنون، رسانه‌ها جایگاه خاصی در دیپلماسی، سیاست خارجی و روابط بین‌الملل پیدا کرده‌اند؛ برخی مطالعات و تحقیقات انجام شده که مشابه یا دارای ارتباط معنایی با این تحقیق دارند، به شرح زیر اعلام می‌گردد:

جدول ۱: پیشینه تحقیقات انجام شده

نام محقق	سال	موضوع	نتایج
موروزوف و شبالیا	۲۰۲۰	دیپلماسی شبکه‌ای: تئوری‌ها	صاحب‌نظران نگرش مثبت نسبت به دیپلماسی شبکه‌ای به‌عنوان پدیده‌ای جدید در روابط بین‌الملل داشته، اما تئوری‌ها و مطالعات مفهومی در این حوزه ضعیف است.
مایکل مانالاک	۲۰۱۹	چرا و چگونه در دیپلماسی شبکه‌ای موفق شویم	دیپلماسی شبکه‌ای باعث افزایش تأثیرگذاری و کنشگری فعال و به موقع بازیگران عرصه دیپلماتیک در مناسبات جهانی می‌شود و این دیپلماسی بر تحولات بین‌المللی و افکار عمومی تأثیرگذاری اساسی دارد.
پارک و همکاران	۲۰۱۹	ارزیابی دیپلماسی دیجیتال با استفاده از تحلیل شبکه و مدل‌سازی، موردی: کره جنوبی	سازمان دیپلماسی نوین کره از طریق تئوری «ارتباط جهان کوچک با بازیگران به هم پیوسته»، در افزایش قدرت نرم و شبکه‌سازی از طریق رسانه‌های اجتماعی در بین مردم سایر کشورها و پیشبرد سیاست‌های مورد نظر موفق بوده است.
الیس هانگ	۲۰۲۰	دیپلماسی دیجیتالی و مبتنی بر شبکه‌های اجتماعی SNS	مشارکت عمومی مبتنی بر چهار حالت بیان، تعامل، عضویت و مبارزه عامل محوری دیپلماسی شبکه‌ای است.
آلجو	۲۰۱۹	بررسی عملکرد مرکز دیپلماسی نوین وزارت خارجه مکزیک	پیشنهاد شعار: «دیپلماسی شبکه‌ای عاملی موثر برای توسعه پایدار مکزیک» در افق ۲۰۳۰
رهاد خرازی آذر	۱۳۹۷	سایبر دیپلماسی در عصر تکنولوژی‌های اطلاعات و ارتباطات	در فضای نوین رسانه‌ای و تکنولوژی‌های اطلاعاتی، دولت‌ها برای تقویت قدرت نرم خود، باید عنصری استراتژیک (ارتباطات چند وجهی) را در کانون مرکزی کنش‌های خود، در امور بین‌المللی قرار دهند.
جعفری و همکاران	۱۴۰۰	نقش فناوری‌های نوین ارتباطی در گسترش دیپلماسی در عرصه بین‌الملل	فناوری‌های نوین ارتباطی از طریق شبکه‌های اجتماعی، اینترنت، ماهواره و سایر رسانه‌ها بر گسترش دیپلماسی در عرصه بین‌الملل تأثیر می‌گذارند و بیشترین تأثیرگذاری به متغیر فضای مجازی و شبکه‌های اجتماعی اختصاص دارد.

دیپلماسی مبتنی بر شبکه‌های اجتماعی نقش اساسی و محوری در عرصه دیپلماسی آینده دارند، لذا تبیین آن به‌عنوان الگویی برای بهره‌گیری دستگاه‌های دیپلماسی ضروری است.	دیپلماسی دیجیتالی به مثابه دیپلماسی آینده: نقش تکنولوژی‌های نوین در دیپلماسی	۱۳۹۸	سید حامد عاملی و همکاران
---	--	------	--------------------------

مبانی نظری

شبکه‌های اجتماعی^۱

شبکه اجتماعی یا سوشیال‌مدیا یک فناوری ارتباطی و تعاملی است که به افراد مختلف اجازه می‌دهد تا حرف‌ها، فکر، ایده‌ها و اطلاعات خود را از طریق زیرساخت‌های ارتباطی به اشتراک بگذارند و بستری را برای کنش و واکنش‌های اجتماعی فراهم نمایند. شبکه اجتماعی یک فضای دیجیتال اعم از سایت یا اپلیکیشن موبایل است که در آن کاربران امکان ارتباط با یکدیگر، جستجوی ارزش‌های خاص یا مبادله ارزش دارند. ارزش‌های قابل مبادله در این شبکه‌ها متنوع است همچون: اطلاعات، کالاها، تجربه مشترک، خدمات، تبلیغات، افکار، نظرات و سایر ارزش‌های قابل مبادله (خواجیه‌یان، ۱۳۹۸: ۱۱). شبکه‌های اجتماعی سرویس‌های مبتنی بر وب هستند که امکانی فراهم می‌آورد تا کاربران علاقه‌مندی‌ها، افکار و فعالیت‌های خود را با دیگران به اشتراک بگذارند و دیگران هم به کنش و واکنش حول این فعالیت‌ها پردازند، با دیگر اعضای شبکه ارتباط برقرار کنند، عقاید و منابع خود را به اشتراک بگذارند و در مورد مسائل مختلف بحث، دیالوگ و ذهنیت‌سازی نمایند (بوید و الیسون، ۲۰۱۷: ۲۱۲). به نظر می‌رسد شبکه‌های اجتماعی عرصه وسیعی از اطلاعات، شبکه تولید ارزش و نمودهای مختلف معنایی ایجاد می‌نمایند و یکی از مهم‌ترین ابزارهای تجلی جامعه شبکه‌ای و جهانی شدن بوده و امروزه به بستری برای کنشگری و نقش‌آفرینی دیپلمات‌ها و شهروندان برای تولید ایده، دانش و مفاهیم مورد نظر در حوزه‌های ملی و بین‌المللی تبدیل شده‌اند و مبنایی برای تصمیم‌سازی‌ها و واکنش‌های سیاسی و دیپلماتیک فراهم می‌کنند.

دیپلماسی شبکه‌ای^۱

دیپلماسی شبکه‌ای که با استفاده از شبکه‌های اجتماعی و تولید محتوای کاربرمحور صورت می‌گیرد، به‌عنوان مجموعه‌ای از روابط غیر سلسله‌مراتبی، غیر دولتی و عمومی و وابسته به یکدیگر، متضمن طیف وسیعی از ذی‌نفعان است که منافع مشترکی دارند و اطلاعات و منابع را مبادله می‌کنند، تئوریزه می‌شود و با توجه به تغییرات در ماهیت و بازیگران عرصه دیپلماسی و ارتباطات جهانی، این نوع دیپلماسی از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است (موروزوف و شبلیا، ۲۰۲۰). این دیپلماسی، شکلی از دیپلماسی میان بازیگران دولتی و غیر دولتی بوده که بر بستر و با بهره‌گیری از شبکه‌های اجتماعی واقع شده، در واقع تشکیل، شناخت، ارتباط‌گیری، اقناع و آماده‌سازی شبکه‌ها و اعضای آن در راستای رسیدن به اهداف تعریف شده برای دیپلماسی است (عاملی و دیگران، ۱۳۹۵: ۹۳).

دیپلماسی شبکه‌ای را می‌توان تلفیقی از دیپلماسی مدرن مبتنی بر شبکه‌های اجتماعی و دیپلماسی افکار عمومی قلمداد نمود که بر پایه تولید محتوای کاربرمحور جهت تصمیم‌سازی، گفتمان‌سازی، کنشگری و تحولات در عرصه‌های بین‌المللی و دیپلماتیک فعالیت می‌نماید که به نظر می‌رسد نقش اساسی و محوری در عرصه دیپلماسی جهان آینده خواهند داشت. لذا دیپلماسی شبکه‌ای به یکی از ارکان محوری، پویا، شایسته، خلاق و هوشمند ارکان سیاست خارجی کشورها و از اهرم‌های مؤثر در تحولات بین‌المللی تبدیل شده است.

قدرت نرم^۲

جوزف نای مهم‌ترین و معروف‌ترین نظریه‌پرداز آمریکایی پیرامون مفهوم قدرت نرم، از قدرت به‌عنوان توانایی انجام امور و تسلط بر دیگران برای دستیابی به اهداف و خواسته‌ها نام می‌برد و معتقد است تحقق این مسئله، بستگی به میزان منابع در اختیار و شیوه‌های استفاده از آن، تبدیل ظرفیت‌های بالقوه (قابل اندازه‌گیری با میزان منابع) به قدرت بالفعل (قابل اندازه‌گیری با میزان تغییر رفتار سایر بازیگران) را دارد. وی از جذابیت عقاید و ارزش‌ها و همچنین توانایی تعیین دستور کار سیاسی برای شکل‌دهی تمایلات و اولویت‌های دیگران و به تبع آن تغییر رفتار آنها به‌عنوان قدرت نرم نام می‌برد (Nye, 1990: 176-181).

1 - Network diplomacy

2 - Soft power

بوید (۱۹۷۷) و گیلوا (۲۰۰) چهار دلیل برای پخش برنامه‌های بین‌المللی از سوی یک کشور ارائه می‌کنند که عبارت هستند از:

(۱) افزایش سطح پرستیژ ملی (فرهنگ، سیاست و مذهب داخلی)؛

(۲) ایجاد تصویر دلپذیر همراه با توجیه سیاست خارجی؛

(۳) تلاش برای تغییر ایدئولوژی و مذهب؛

(۴) برقراری ارتباطات فرهنگی میان دو کشور؛

نای در سال ۲۰۱۴. م در مقاله‌ای تحت عنوان «انقلاب، اطلاعات و قدرت» نتیجه می‌گیرد که اکنون اطلاعات و ارتباطات یکی از منابع قدرت نرم بسیار مهم در فضای بین‌المللی است و کنترل جریان اطلاعات و مدیریت آن می‌تواند باعث هم‌افزایی و همراهی بازیگران غیر دولتی و در نتیجه تقویت قدرت شود (Gilboa, 2015).

امروزه افکار عمومی یکی از ارکان مهم در تصمیم‌گیری کشورها در حوزه‌های گوناگون محسوب می‌شود. بنابراین، کشورها نمی‌توانند همچون گذشته تنها بر تبادلات بین دولتی خود در قالب دیپلماسی سنتی تکیه کنند و برای اثرگذاری بیشتر، نیازمند برقراری ارتباط هدفمند با مخاطب عام و به‌ویژه نخبگان هستند. از این رو از روش‌ها و ابزارهای گوناگونی در این رابطه بهره می‌برند. یکی از مهم‌ترین این ابزارها، استفاده از مؤلفه‌های قدرت نرم در دستگاه سیاست خارجی کشورهای مختلف است. در این راستا، تلاش عمده سیاست‌گذاران، ارتباط با مخاطب عام و نخبگان برای جهت‌دهی به افکار عمومی از طریق ابزارهای فرهنگی و رسانه‌ای است. در این رابطه، قدرت نرم، منبع دیپلماسی فرهنگی و عمومی تلقی می‌شود. با گسترش دیپلماسی فرهنگی و رسانه‌ای، قدرت نرم یک کشور می‌تواند بهبود یافته و تقویت شود (سمیعی اصفهانی و مظفری، ۱۳۹۱: ۱۴۶).

اقلیم کردستان

اقلیم کردستان یا کردستان عراق یک منطقه کوهستانی و خودمختار با سیستم حکومت فدرال و دموکراتیک در بخش شمالی کشور عراق و شامل استان‌های اربیل، سلیمانیه، دهوک، حلبچه و بخشی از کرکوک با مساحت تقریبی ۷۴۰۰۰ کیلومتر مربع بوده و پایتخت آن اربیل بوده و بر اساس اعلام مرکز آمار اقلیم کردستان، جمعیت استان‌های تحت نظر این منطقه در سال ۲۰۲۳ حدود ۶.۵۵۶.۷۵۲ نفر است. کردستان عراق از موقعیت ژئوپلیتیکی و ژئواستراتژیک خاصی برخوردار است؛ علاوه بر ارتباط با کشورهای ایران، سوریه و ترکیه، روند نسبتاً مناسب توسعه و ارتباطات خارجی، در برگیرنده ذخایر و مناطق نفت‌خیز و آبی مناسبی نیز هست، همچنین بین چهار سازه تمدنی و فرهنگ یعنی ایران،

عربستان و آناتولی و قفقاز و در مسیر یک گذرگاه میان قاره‌ای آسیا، اروپا و آفریقا قرار گرفته و حائز اهمیت می‌باشد؛ همچنین موقعیت بسته جغرافیایی کردستان عراق و عدم دسترسی به آب‌های آزاد، بزرگ‌ترین چالش پایدار ژئوپلیتیک آن است (حافظنیا، ۱۳۹۳: ۸۸-۸۱).

قدرت نظامی و امنیتی، جمعیت بانگیزه، قدرت اقتصادی، قدرت رسانه‌ای و فرهنگی در کنار حمایت‌های خارجی از جمله منابع قدرت این منطقه بوده، با در نظر گرفتن مجموع رسانه‌ها (بیش از یک هزار رسانه) از قبیل رادیو، تلویزیون و مطبوعات و همچنین در کنار آن فعالیت مستمر در شبکه‌های اجتماعی نقش مهمی در برجسته‌سازی مسائل و تولید نفوذ و قدرت در اقلیم کردستان عراق داشته‌اند (زیباکلام و طهماسبی، ۱۳۹۵: ۷۴-۷۳).

نظریات مرتبط با تأثیر رسانه‌ها در روابط بین‌الملل

انقلاب‌های دگرگون‌کننده در حوزه فناوری و روابط بین‌الملل، نقش‌های جدیدی برای ارتباطات جهانی در تدوین و اجرای سیاست خارجی ایجاد نموده‌اند و ارتباطات خصوصاً رسانه‌های نوین اجتماعی می‌تواند در فرایند تحولات اجتماعی، سیاسی و دیپلماتیک با ظرفیت‌های متفاوت و متکثری، نقش‌آفرینی نماید، در این خصوص می‌توان به چند نظریه اشاره نمود:

الف- نظریه بازیگر کنترل‌کننده (سی.ان.ان):^۱

این نظریه معتقد است که رسانه‌های جهانی به عامل مستقیم و شاید مسلط در تدوین سیاست‌ها تبدیلی شده‌اند. این امر نتیجه بازتاب‌های ایجاد شده توسط سیاست‌گذاران، تحت تأثیر نقش‌های ایفا شده به وسیله ارتباطات جهانی، به‌ویژه نقش‌های ایفا شده توسط شبکه سی.ان.ان است (قوام، ۱۳۷۸: ۱۴). در واقع رسانه‌ها با دفاع از سیاست خارجی و با ارزش‌گذاری و ارزش‌سازی، القاء پیام و برجسته‌سازی، نسبت به مشروعیت‌بخشی به سیاست‌های یک کشور و رساندن پیام‌های متصدیان دیپلماسی آنها به افکار عمومی جهانی، نقش توجیه‌گر دولت و اقناع‌کننده را در عرصه سیاست خارجی ایفا می‌نمایند. در این نقش آنها اشاعه‌دهنده فرهنگ، عقاید، آراء و تبلیغ‌کننده ایدئولوژی و ایده‌های سیاست خارجی کشورها هستند. با این وجود به نظر می‌رسد که مطرح شدن این نظریه در سال‌های اخیر و به‌ویژه توانایی آن در تأثیرگذاری بر سیاست‌های دفاعی و خارجی، توجه سیاستمداران، مقام‌های حکومتی، ژورنالیست‌ها و اندیشمندان را به خود جلب کرده است (مصطفایی و همکاران، ۱۳۹۶: ۵۶)، (میلسن و همکاران، ۲۰۰۷). افزون بر این، توسعه فناوری و فراهم کردن امکان مینیاتوریزه کردن تجهیزات اطلاعات، که تولید آن چیزی را که «لیوینگستون» آن را یک نمایش «پسا سی.ان.ان» نامیده و درجه

بی‌سابقه‌ای از شفافیت سیاست و دیپلماتیک را در پی دارد، با قادر ساختن افراد و گروه‌ها برای دسترسی مستقیم به اطلاعات، اصل رازداری و محرمانه بودن مذاکرات دیپلماتیک را به شدت دشوار ساخته است (Livingston, 2010).

ب - جامعه شبکه‌ای^۱

مانوئل کاستلز معتقد است جهانی شدن و اطلاعاتی شدن که به دست شبکه‌های ثروت، قدرت و فناوری انجام می‌گیرند، جهان ما را دگرگون می‌سازند. این دو فرایند، توان تولید، خلاقیت فرهنگی و توانایی ارتباطی ما را تقویت می‌کنند (کاستلز، ۱۳۸۵: ۹۸). وی با در نظر داشتن و کاربست این موارد توانسته یک توصیف و تبیین مناسبی از تغییرات تکنولوژیکی جهان معاصر و آثار آن بر جامعه، اقتصاد، فرهنگ، سیاست و نهاد دولت-ملت ارائه دهد. فرضیه بنیادی وی این است که اطلاعات‌گرایی به‌عنوان یک پارادایم مسلط در جوامع امروزی، به یک ریخت‌شناسی و ساختار اجتماعی جدیدی منجر شده و در نتیجه جامعه جدیدی ظهور یافته است: جامعه شبکه‌ای. به بیان کاستلز در جامعه و جهان معاصر، همه جا می‌توان حضور شبکه‌ها را مشاهده کرد. کاستلز معتقد است رسانه‌های الکترونیک تبدیل به حوزه ممتاز سیاست و تحولات شده‌اند و بدون استفاده بهینه از این بستر، امکان هیچ بختی برای اعمال قدرت و ایجاد تغییرات مورد نظر وجود ندارد (همان: ۳۷۵).

ج - نظریه کنشگر-شبکه^۲

نظریه کنشگر-شبکه یک چارچوب مفهومی برای بررسی فرایندهای اجتماعی-فنی است و به درک جنبش‌های اجتماعی، فعالیت‌های سیاسی و فرهنگی مبتنی بر شبکه‌های ارتباطی کمک می‌کند. برای درک بهتر سایبر دیپلماسی می‌توان از این نظریه نیز کمک گرفت؛ نظریه یاد شده نگاهی ترکیبی و بنیادینی به فعالیت‌های علمی و اجتماعی دارد و تأکید می‌کند که علم فرایند مهندسی ناهمگنی است که برای تولید آن عوامل و مؤلفه‌های اجتماعی، فنی، مهندسی و متنی درهم آمیخته شده و کنار هم قرار می‌گیرند و سرانجام دگرگون شده یا ترجمه و تفهیم می‌شوند، لذا از رویکردهای یک جانبه رئالیستی یا برساخت‌گرایی اجتماعی اجتناب می‌کند (Williams & Edage, 2016: 858). قلب این نظریه را کنشگر (موجودیت‌های غیر انسانی: فناوری، هوش مصنوعی، متون و...) و کنشگر فعال (افراد یا جامعه) تشکیل می‌دهند که روابطی را با یکدیگر شکل می‌دهند (Latour, 2018: 23).

1 - Network society

2 - Actant – Network Theory (ANT)

نظریه یاد شده بازتابی از گسترش روزافزون و همه‌گیری فناوری اطلاعات و ارتباطات و رسانه‌های نوین اجتماعی در حوزه روابط بین‌المللی است و برای تبیین و تشریح چگونگی استفاده عوامل انسانی از این مؤلفه‌ها (فناوری‌ها و رسانه‌های نوین) برای تأثیرگذاری و نقش‌آفرینی در تحولات جهانی، دستیابی به اهداف سیاست خارجی و منافع ملی، تقویت مناسبات دیپلماتیک، جلب و همراهی افکار عمومی ملت‌ها و... در قالب شبکه‌ای نظام‌مند و ناهمگن، مورد استفاده قرار می‌گیرد (Latour, 2020: 23).

روش‌شناسی تحقیق

پارادایم پژوهش حاضر تفسیری، هدف پژوهش اکتشافی، کاربرد پژوهش بنیادی، زمان مقطعی، فنون گردآوری داده‌ها پیمایشی و روش تحلیل داده‌ها تحلیل محتوایی می‌باشد. روش پژوهش حاضر از نوع کیفی است. راهبرد آن روش نظریه داده بنیاد مبتنی بر سه مرحله کدگذاری باز، کدگذاری محوری و کدگذاری انتخابی است. نظریه‌پردازی داده بنیاد روشی است که هدف آن شناخت و درک تجارب افراد از رویدادها و وقایع در بستری خاص است (استراوس و کوربین ۱، ۲۰۰۸). از آنجا که تحقیقات پیشین گویای ضعف نظریه‌های موجود در تبیین مفهوم و طراحی مدل در حوزه دیپلماسی شبکه‌ای است، این موضوع جدید بوده و مدل و نظریه‌ای در این رابطه وجود ندارد، لذا ما به دنبال فهم دقیق کارکردهای شبکه‌های اجتماعی در روابط بین‌الملل و مسائل دیپلماتیک هستیم.

روش داده بنیاد هنگامی توصیه می‌شود که در موضوع مطالعه، نظریه و پیشینه بسیار اندکی وجود دارد. بر این اساس به منظور شناسایی نظریه برخاسته از داده، به کارگیری روش نظریه داده بنیاد توجیه‌پذیر به نظر می‌رسد. کدگذاری در روش نظریه داده بنیاد گویای فرایندی است که از داده‌های خرد و ساخت مفهوم شروع شده و سپس با روش‌های نو مجدداً به هم پیوند می‌خورند. بنابراین، در این روش می‌توان برای کشف نظریه از روی داده‌هایی که به صورت روش هستند، در پژوهش‌های اجتماعی، صورت می‌گیرد، دست به تحلیل زد (استراوس و گلاسر ۲، ۱۹۶۷). استراتژی خود را با هدف تبیین بهتر نقش و کارکرد رسانه‌های نوین اجتماعی در دیپلماسی و ارتباطات بین‌المللی و دستیابی به مدل و استراتژی جامع و نو، روش داده بنیاد را انتخاب نموده‌ایم.

به منظور تبیین پدیده و جمع‌آوری داده‌های مورد بحث، با انتخاب هدفمند مصاحبه‌شوندگان در گذر مصاحبه‌های نیمه رهنمودی، ایده‌ها، طرح‌ها و عوامل و عناصر موضوع را جمع‌آوری و طی فرایندهای

1 - Strauss & Corbin

2 - Strauss & Glaser

کدگذاری و تحلیل هم‌زمان به مفاهیم و قضایا تبدیل نموده و نتیجه‌گیری نهایی از آنها استخراج و داده‌های موجود در هفت طبقه اصلی جهت طراحی الگوی مطلوب سیاست‌گذاری در حوزه دیپلماسی شبکه‌ای طبقه‌بندی و در نهایت به ارائه مدل پرداخته شد. جامعه آماری مصاحبه‌شوندگان پژوهش حاضر ۲۵ نفر از اساتید صاحب‌نظر و متخصص در حوزه‌های مدیریت رسانه، ارتباطات اجتماعی، روابط بین‌الملل، دیپلمات‌ها و سیاستمداران، رایزنان فرهنگی و خبرنگاران رسانه‌های بین‌المللی دارای سابقه فعالیت یا مطالعات مرتبط با اقلیم کردستان بوده که علاوه بر تخصص دانشگاهی و پژوهش‌های نظری و کاربردی، سابقه فعالیت در حوزه دیپلماسی رسانه‌ای و شبکه‌ای را دارند. مصاحبه‌ها با زمینه‌سازی مناسب آغاز می‌شد، یعنی مصاحبه‌شوندگان با هدف تحقیق آشنا شده از مصاحبه‌شوندگان خواسته شد با تکیه بر دانش علمی خود، اطلاعات را در اختیار محقق قرار دهند. در طول مصاحبه پرسش‌های کلید و شاخص مطرح شده و به تناسب پاسخ‌ها، بستر گفتگو توسعه می‌یافت. از این رو، پروتکل مصاحبه یک سوال اصلی و ۵ پرسش فرعی را در مورد سیاست‌گذاری رسانه‌ای جهت طراحی مدل دیپلماسی شبکه‌ای تشکیل می‌داد که به اقتضای گفتگو، سؤالات دیگر مرتبط با موضوع مطرح شد. در سیر مصاحبه‌ها داده‌های اولیه جمع‌آوری شده و این کار تا اشباع نظری ادامه یافت، یعنی تا زمانی که به نظر رسید که داده جدیدی در ارتباط با مقوله‌ها به دست نمی‌آید، چنان‌که محققان روش داده بنیاد بر این موضوع تأکید دارند (استراوس و کوربین، ۲۰۰۸). در این تحقیق شناسایی افراد به روش هدفمند انجام شد. نمونه‌گیری هدفمند به معنای این است که پژوهشگر، سوژه‌های را به‌عنوان نمونه برای خود انتخاب می‌کند که حتماً در فهم مسائل پژوهشی و روند تفسیر آن به شما کمک کنند.

تمام داده‌های مرتبط با سؤالات پژوهش کدگذاری شد و بقیه مطالب نامرتب حذف شد. سپس در گام بعدی تلاش شد که ارتباط کدهای اولیه با یکدیگر شناسایی شوند و کدهایی را که به لحاظ معنایی با هم ارتباط نزدیکی دارند با یکدیگر ترکیب شده و مفهوم‌ها را شکل دهند. این مفاهیم تحت عنوان کدگذاری محوری دسته‌بندی شدند، سپس کدگذاری انتخابی انجام شد. بنابراین، بر اساس داده‌های یافت شده از مصاحبه‌ها، مجموعه داده‌های اولیه مورد دقت قرار گرفت و نسبت به حذف داده‌های تکراری اقدام شد و طی فرایندهای کدگذاری و تحلیل هم‌زمان داده‌های خام، به صورت مفاهیم و مقولات استخراج و دسته‌بندی شد و سپس نتیجه‌گیری نهایی از آنها استخراج و داده‌های موجود در هفت طبقه اصلی جهت طراحی الگوی مطلوب سیاست‌گذاری در حوزه دیپلماسی شبکه‌ای طبقه‌بندی و در نهایت به ارائه مدل پرداخته می‌شود.

یافته‌ها

در این مرحله و جهت تدوین مدل نهایی، چند کد انتخابی را به یک مقوله یا گروه تبدیل خواهیم کرد و بر اساس کدهای استخراجی اولیه از مصاحبه‌ها، کدهای انتخابی و مقوله‌بندی جهت تدوین مدل رهیافت ارائه شده است:

جدول ۲: شرایط علی

مقوله‌بندی	کدهای انتخابی
راهبرد هوشمندانه و جامع اطلاع‌رسانی	راهبردهای هوشمندانه و جامع راهبرد فعال و آگاهی‌بخش راهبرد دیده‌بان هوشمند تحولات جهانی
راهبرد ایجاد ساختارهای رسانه‌ای در تراز بین‌المللی	راهبرد توسعه هوشمند ارتباطات بین‌المللی مدل متمایز شدن
راهبرد تکثرگرایانه و گفت‌وگو ساز	راهبرد تکثرگرایانه راهبرد رسانه‌های آزاد و مستقل الگوی گفت‌وگو ساز و دموکراسی مشارکتی
راهبرد آگاهی‌بخش و تحلیل محور	الگوی توسعه‌ای و اثربخش همگرایی رسانه‌ای راهبرد واکنشی
مدیریت افکار و ادراک عمومی	راهبرد تعاملی و دروازه‌بانی هوشمند اطلاعات الگوی ذهنیت‌سازی
راهبرد سیاست‌گذاری استراتژیک با مانیفست کردی	الگوی سیاست‌گذاری و خط‌مشی‌گذاری منطقه‌ای الگوی تمایز فرهنگی و هنری

جدول ۳: عوامل زمینه‌ای

مقوله‌بندی	کدهای انتخابی
قدرت نرم هوشمند	اطلاع‌رسانی هوشمندانه رهیافت‌گرایی چندگانه فرهنگ‌گرایی اقتناع مدیریت ارتباطی بحران‌ها برندسازی
استقلال رسانه‌ای	ارتقای جایگاه نظارتی و شفاف‌سازی رسانه‌ها
توسعه دیپلماسی عمومی و فرهنگی	بسط دیپلماسی اجتماع‌محور بسط دیپلماسی فرهنگی توسعه روابط بین‌الملل
گفتمان‌سازی صلح‌محور و دموکراسی	ارتباطات توسعه گفتمان‌سازی و ذهنیت‌سازی توسعه حوزه عمومی و دموکراسی
تدوین دکترین فرهنگی و ارتباطی	تدوین دکترین توسعه فرهنگی و اطلاع‌رسانی نوگرایی رسانه‌ای و فناوری
ارتقای سواد رسانه‌ای	آموزش و آگاهی بخشی تولید محتوای مفاخر
فرهنگ سازمانی و خلاقیت	تصمیم‌سازی عقلانی توسعه منابع انسانی متخصص و خلاق

جدول ۴: شرایط مداخله گر

مقوله بندی	کدهای انتخابی
سیاست اجرایی کلان	ایجاد ساز و کارهای رقابتی رویکرد بلندمدت و اجتماع محور تخصص و حرفه ای گرایی زیست بوم مدرن جهانی گسترش طیف های سیاست گذاری
حکمرانی مطلوب	ارتباطات توسعه و حکمرانی خوب توسعه حوزه عمومی و مدنی ترویج صلح و آزادی شفافیت نهادی
برندسازی تجاری و گردشگری	اولویت بخشی به توسعه و رفاه عمومی در رویکردهای ارتباطی شناساندن پتانسیل های تولیدی و گردشگری برجسته سازی گردشگری فرهنگی
امکان پذیری و تکثر شبکه ای	امکان پذیری عمومی تکثر و تنوع شبکه ای تعاملی و فرهنگی
مخاطب محوری	مخاطب شناسی علمی و هوشمندانه هوشمندسازی مناسبات اطلاع رسانی
هنر و ادبیات فاخر و متمایز	فرهنگ گرایی ترویج ادبیات و هنر متمایز بازنمایی مناسبات تاریخی و فرهنگی
عدم نگاه ملی و حرفه ای	عدم نگاه ملی و استقلال حرفه ای ضعف گفتمان سازی و مرجعیت رسانه ای
بحران ها و تنش های داخلی و خارجی	بحران ها و تنش های داخلی و خارجی هژمونی تصورات خارجی بر جریانات داخلی تضاد منافع منطقه ای
عدم حرکت در تراز جهانی	نقض قواعد بین المللی و حرفه ای عدم حرکت در تراز جهانی
فقدان برنامه محوری	ضعف برنامه سازی مخاطب محور و تحلیلی فقدان برنامه محوری و نقشه راه عدم همگرایی رسانه ای ضعف های ساختاری (منابع انسانی، سازمانی، برنامه ای و فناوری) فقدان مکانیزم های عملیاتی و تولید ایده

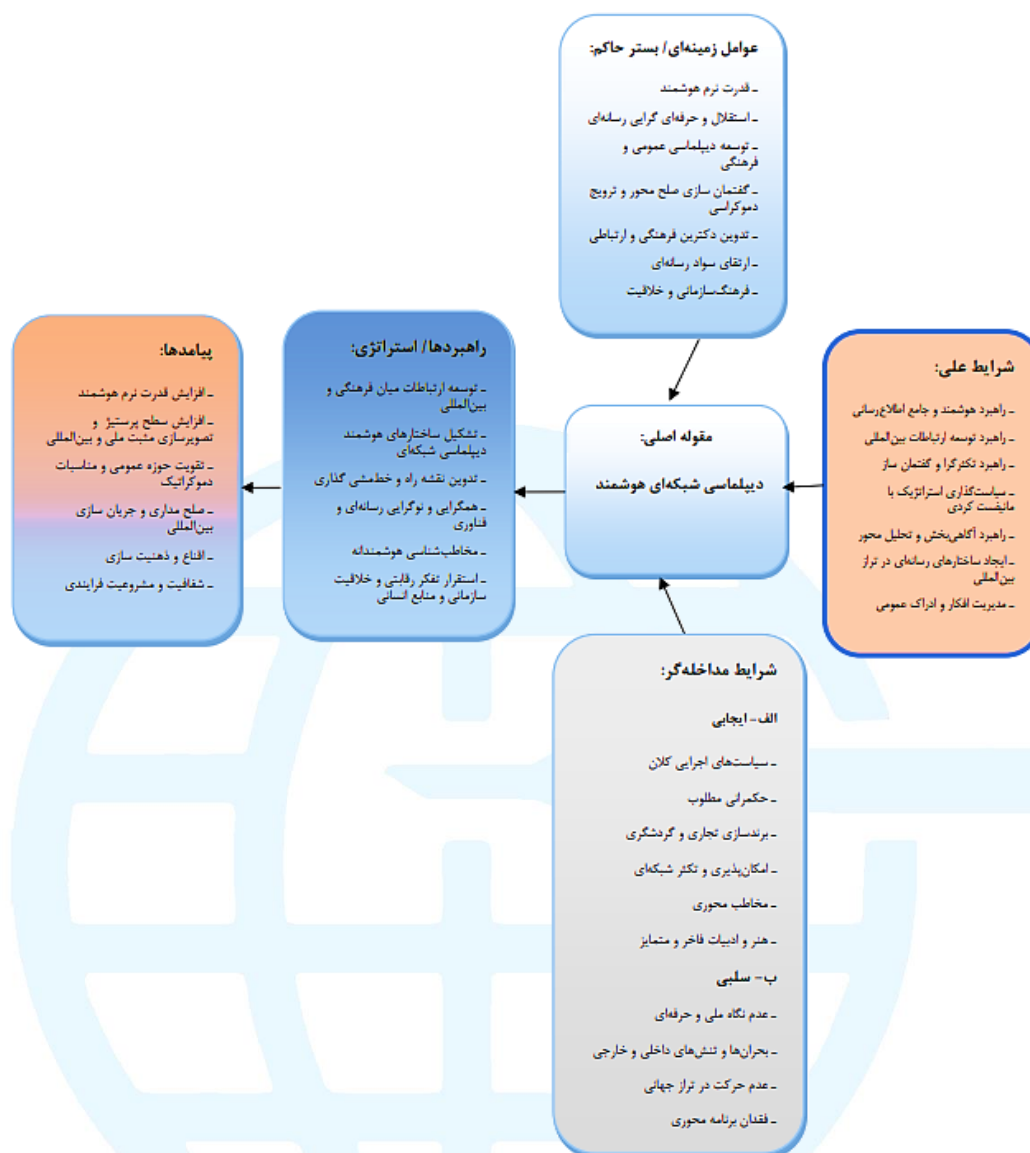
جدول ۵: استراتژی‌ها

مقوله‌بندی	کدهای انتخابی
توسعه ارتباطات میان فرهنگی و بین‌المللی	توسعه ارتباطات بین‌المللی و دیپلماسی عمومی ایجاد ساختارهای رسانه‌ای در تراز جهانی مدیریت ارتباطی منازعات جهانی
تشکیل ساختارهای هوشمند دیپلماسی شبکه‌ای	هوشمندسازی مناسبات اطلاع‌رسانی راه‌اندازی ساختارهای هوشمند دیپلماسی عمومی و شبکه‌ای ایجاد ساختارهای هوشمند پژوهشی و افکارسنجی
تدوین نقشه راه و خط‌مشی‌گذاری	تئوری‌سازی بر مبنای مانیفست‌کردی خط‌مشی‌گذاری
همگرایی و نوگرایی رسانه‌ای و فناوری	همگرایی رسانه‌ای نوسازی سازمانی و فناوری
استقرار تفکر رقابتی و خلاقیت سازمانی	توسعه منابع انسانی خلاق طراحی سازوکارهای رقابت حرفه‌ای
مخاطب‌شناسی هوشمندانه	مخاطب‌شناسی علمی و هوشمندانه مدیریت هوشمندانه و مشارکتی رویدادهای خبری

جدول ۶: پیامدها

مقوله بندی	کدهای انتخابی
قدرت نرم هوشمند	هوشمندسازی مناسبات اطلاع رسانی هم افزایی فکری-فرهنگی ترویج ارزش ها و نهادسازی مدنی مرجعیت خبری
افزایش سطح پرستیژ و تصویرسازی مثبت ملی و بین المللی	ایجاد ساختارهای رسانه ای در تراز بین المللی توسعه هدفمند ارتباطات بین المللی
تقویت حوزه عمومی و مناسبات دموکراتیک	توسعه دیالوگ و حوزه عمومی بسط دموکراسی
صلح مداری و جریان سازی بین المللی	ترویج دموکراسی و صلح توسعه ارتباطات بین المللی و میان تمدن ها برندسازی مانیفست کردی میانجیگری و مدیریت ارتباطی بحران ها ارزش مداری و ثبات سیاسی
اقناع	گفتمان سازی و ذهنیت سازی مدیریت ادراک و افکار عمومی
مشروعیت و شفافیت فرایندی	شفاف سازی ارتباطات توسعه و حکمرانی مطلوب

شکل ۱: مدل رهیافت / الگوی پارادایمی دیپلماسی شبکه‌ای هوشمند

بحث و نتیجه

الف - شرایط علی

در این پژوهش، مصاحبه‌شوندگان نظرات و تحلیل‌های متفاوتی در زمینه ارائه الگوها در حوزه دیپلماسی شبکه‌ای برای ارتقای سطح مناسبات بین‌المللی و قدرت نرم کردستان ارائه دادند اما بیشترین تأکید و فراوانی روی راهبردهای پویا، جامع، متکثر، توسعه‌گرا، هوشمندانه و متناسب با شرایط و تحولات فعلی جهانی بود و راهبردهایی همچون: راهبرد هوشمند و جامع اطلاع‌رسانی، توسعه ارتباطات بین‌المللی، راهبرد تکثرگرا و گفتمان‌ساز، سیاست‌گذاری استراتژیک با مانیفست کردی، راهبرد آگاهی‌بخش و تحلیل محور، مدیریت افکار و ادراک عمومی مطرح شد.

تأکید بر اطلاع‌رسانی جامع و پویا، استفاده از فناوری و تجهیزات به‌روز و مدرن، تحلیل محتوای کیفی، هوشمندانه و متناسب با ذائقه و ارزش‌های فرهنگی و اجتماعی مخاطبان، به کارگیری ابزارها و امکانات مدرن نظیر هوش مصنوعی، شبکه‌های چندرسانه‌ای، نیروی انسانی خلاق و نخبه، استفاده از داده‌ها و فناوری‌های نوین و هوشمند در تعیین اولویت‌ها و راهبردها، سناریوسازی و نظارت هوشمندانه، شناسایی هوشمندانه تهدیدات و فرصت‌های فرا رو، ایجاد ساختارهای سازمانی و پژوهشی هوشمند، مدیریت ارتباطی بحران‌ها و حوادث، تحلیل تیزبینانه و آینده‌نگری در رویکردهای سیاسی-خبری، کنش و واکنش‌های جامع و هوشمند در مسائل بین‌المللی راهبرد هوشمند و جامع اطلاع‌رسانی، بسط دیپلماسی اجتماع‌محور یا به عبارتی هم‌افزایی اجتماعی و دیپلماسی، الگوبرداری از سازمان‌های رسانه‌ای برتر دنیا، گسترش ارتباطات فرهنگی و عمومی با ملت‌ها و کشورهای مختلف جهان، کمپین‌ها و ایجاد اتحادیه‌های بین‌المللی در زمینه اطلاع‌رسانی و همکاری‌های مشترک در جریان‌سازی خبری-بین‌المللی و تولید محتوا، الگوبرداری از سازمان‌های رسانه‌ای برتر دنیا، گسترش صلح و دموکراسی و ارزش‌های جهان شمول، تولید محتوای متنوع با تصاویر متفاوت، چندصدایی، تکرار دیدگاه‌ها، اندیشه‌ها و سلاقی در محتوا، گفتمان دموکراسی مشارکتی، گفتمان‌سازی و ذهنیت‌سازی در مناسبات بین‌المللی با مانیفست کردی به شیوه تحلیلی و... مواردی بود که باید در جهت تقویت کارکردهای دیپلماسی شبکه‌ای مورد توجه قرار گیرد.

ب - عوامل زمینه‌ای

تقویت قدرت نرم هوشمند، استقلال و حرفه‌گرایی رسانه‌ای، توسعه دیپلماسی عمومی و فرهنگی، گفتمان‌سازی صلح محور و ترویج دموکراسی، تدوین دکترین فرهنگی و ارتباطی، ارتقای سواد رسانه‌ای، فرهنگ سازمانی و خلاقیت از جمله مسائل، بسترها یا وقایعی بوده که بر وقوع، ایجاد یا توسعه دیپلماسی شبکه‌ای در جامعه تأثیر دارند. قدرت نرم بر توانایی شکل دادن به ترجیحات دیگران از طریق جاذبه‌های فرهنگی و ترویج ارزش‌ها استوار است. از آنجا که دیپلماسی شبکه‌ای یکی از ابزارهای مهم و استراتژیک تحقق، تثبیت و یا افزایش قدرت نرم در عرصه مناسبات بین‌المللی است و برای پیشبرد اهداف خود از منابع و مؤلفه‌های قدرت نرم بهره می‌گیرد؛ لذا این دو مقوله ارتباط مستقیم و تنگاتنگی با یکدیگر دارند. در این حوزه توجه به مواردی همچون: تدوین دکترین جدید و استراتژی نوین در حوزه افزایش قدرت نرم، اطلاع‌رسانی هوشمندانه، رهیافت‌گرایی چندگانه، ایجاد جاذبه و همکاری‌های فرهنگی از طریق دیپلماسی عمومی و ارتباطات میان فرهنگی، ایجاد مرجعیت خبری برای ترویج ارزش‌ها و مفاهیم مورد نظر و اقناع افکار عمومی از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است.

استقلال سیاسی و رسانه‌ای از دخالت‌ها و محدودیت‌های سیاسی، گسترش آزادی بیان، داشتن دیدگاه ملی، سیستمی و حرفه‌ای در تولیدات رسانه‌ای و بررسی مسائل مختلف، توانایی ایفای نقش دیده‌بانی و نظارتی و تکثرگرایی فکری-خبری تأکید می‌کند؛ لذا هرچه رسانه‌ها و شبکه‌های اجتماعی مستقل‌تر و حرفه‌ای‌تر عمل کنند، تولید محتوای فاخر، متکثر، تخصصی و چند سرانه‌ای داشته باشند در پویایی و ارتقای جایگاه دیپلماسی شبکه‌ای و تأثیرگذاری آن نقش مثبت‌تری خواهد داشت. دکترین فرهنگی و ارتباطی به مثابه نقشه راه و برنامه جامع یک سازمان یا کشور برای نیل به اهداف مورد نظر در این حوزه بر اساس قواعد، توانمندی‌ها و ظرفیت‌ها، بالفعل نمودن پتانسیل‌های بالقوه و شکوفایی استعدادها است، سیاست‌های کلی در حوزه روابط و تولیدات فرهنگی و ارتباطات و محتوای رسانه‌ای با تأکید بر مواردی همچون: تمایز، هدفمندی، فاخر، ارزش‌آفرین و اعتمادساز مشخص و تعیین و خط‌مشی‌گذاری می‌نماید، لذا مجموعه نهادهای دولتی و غیردولتی و کنشگران شبکه‌های اجتماعی بر مبنای این دکترین می‌تواند فعالیت‌ها خود را تنظیم‌گیری نمایند. پیام‌های رسانه‌ای بر افکار، عقاید، نگرش و ذهنیت جامعه اثرگذار است، لذا هر چه سطح سواد رسانه‌ای جامعه ارتقا یابد موشکافانه‌تر و جامع‌تر به ارزیابی تولیدات رسانه‌ای می‌پردازند و می‌تواند تولید محتوا یا تحلیل دقیق‌تر و هدفمندتری داشته باشند و کنشگرانی فعال در فضاهای عمومی و رسانه‌ای باشند. تربیت نیروهای متخصص و خلاق در حوزه تولید محتوا می‌تواند بستر را برای کیفیت‌بخشی و تولید محتوای عمیق، مؤثر، هدفمند و فاخر در حوزه دیپلماسی شبکه‌ای فراهم نماید. ایجاد ساختار مناسب و منعطف در حوزه دیپلماسی عمومی و شبکه‌ای، راه‌اندازی اتاق‌های فکر هوشمند، تشکیل پژوهشکده‌ها و اندیشکده‌ها، توسعه منابع انسانی و مشارکت‌گرایی در حوزه دیپلماسی شبکه‌ای مواردی است که باید مد نظر قرار بگیرند.

ج - شرایط مداخله‌گر

شرایط عامی هستند که مجموعه‌ای از متغیرهای میانجی و واسط را تشکیل می‌دهند و راهبردها از آنها متأثر می‌شوند.

۱- ایجابی

در حوزه ایجابی مواردی همچون: سیاست‌های اجرایی کلان، حکمرانی مطلوب، برندسازی، امکان‌پذیری شبکه‌ای، مخاطب محوری، هنر و ادبیات فاخر تأثیرگذارند. سیاست‌گذاری‌های کلان یک حکومت باید مبتنی بر ایجاد ساز و کارهای رقابتی و تنوع‌گرایی، رویکرد بلندمدت و اجتماع‌محور به حوزه دیپلماسی شبکه‌ای، استفاده از ایده‌ها و ظرفیت طیف‌های مختلف سیاست‌گذاری باشد و الزامات زیست‌بوم مدرن جهانی و شبکه‌های اجتماعی را مد نظر داشته باشد و ابزارها، امکانات و اعتبارات لازم

برای توسعه دیپلماسی شبکه‌ای مد نظر داشته باشد. حاکمیت دموکراتیک و مطلوب در دنیای امروز و متکی به خواسته‌ها و آرای مردم بستری را برای افزایش سرمایه اجتماعی، همبستگی ملی، همگرایی و ثبات سیاسی فراهم می‌کند. از سوی دیگر برندسازی محصولات مختلف تولیدی، تجاری و گردشگری و افزایش ظرفیت‌ها و پتانسیل‌های اقتصادی برای جذب سرمایه‌گذاری‌ها و ورود فناوری‌های مدرن و منابع انسانی نخبه، تقویت رویکرد پراگماتیسمی و عمل‌گرایی مدیران، شهرسازی مدرن، نمادسازی فرهنگی و هنری در ایجاد بستر برای نقش‌آفرینی دیپلماسی شبکه‌ای و عرضه محتواهای متنوع و فاخر مؤثر است. همچنین گستردگی و قابلیت دسترسی شبکه‌های اجتماعی برای محققان، نخبگان و اندیشمندان در جهت اشاعه برون‌دادهای علمی، هنری و اندیشه‌ای، رسانه‌های اجتماعی نقش مهمی در بالا بردن سواد اطلاعاتی و ایجاد ارتباط و تعامل در بین افراد جامعه خواهند داشت. امکان‌پذیری شبکه‌ها، تنوع شبکه‌ها و تکرار محتوایی و همچنین تناسب فرهنگی آن از موارد مهمی است که باید در دیپلماسی شبکه‌ای به‌عنوان عاملی پیشران در نظر گرفت و مخاطب‌شناسی علمی و هوشمندانه و هوشمندسازی مناسبات اطلاع‌رسانی از متغیرهای مهمی است که برای توسعه و اثرگذاری دیپلماسی شبکه‌ای باید مورد توجه ویژه قرار گیرد و تولیدات مخاطب‌پسند و اجتماع‌محور در حوزه رسانه و شبکه‌ها مورد توجه قرار گیرد.

کسب جایگاه مناسب بین‌المللی از طریق دیپلماسی مدرن نیازمند: مخاطب‌شناسی، تلاش برای تقویت قدرت نرم، شناسایی مزیت رقابتی، تقویت دیپلماسی عمومی، شهرت ملی، تمایز و نوآوری، ارتباطات میان فرهنگی، توجه به ارتباطات سیاسی مؤثر با استفاده از تاکتیک‌های کمپین رسانه‌ای، تخصص‌گرایی، تنوع و تکرار رسانه‌ای، کلیشه‌سازی رسانه‌ای، استمرار تبلیغات، تولید برنامه و محتوا و انتشار اخبار در رسانه‌ها و شبکه‌های اجتماعی پر مخاطب به زبان‌های مختلف و زنده دنیا، تعامل با نخبگان و فراگیری شبکه‌های اجتماعی است.

هنر، فرهنگ و ادبیات کردها، رسوم و آیین‌ها (جشن نوروز و موسیقی)، هنرها، آثار باستانی و گردشگری، دارای قدمت، تمایز و جنبه‌های اجتماعی خاص با سابقه درخشان است که عامل به هم پیوستگی داخلی و ایجاد ارتباط بین فرهنگی با سایر ملل بوده است؛ لذا شبکه‌های اجتماعی به دلیل امکانات و بسترهای مناسب برای انتشار محتواهای چند رسانه‌ای می‌توانند در تقویت ارتباطات بین فرهنگی، شناساندن زبان و ادبیات کردی، حفظ میراث فرهنگی و اشاعه فرهنگ، آداب و رسوم کردها نقش اساسی داشته باشند.

۲- سلبی

بر اساس داده‌ها و یافته‌های پژوهش به موازات عوامل ایجابی و تقویت‌کننده، برخی مؤلفه‌ها نیز در تضعیف دیپلماسی شبکه‌ای نقش دارند و به‌عنوان آسیبی فرا روی این مسئله مطرح هستند که می‌توان به موارد زیر اشاره نمود:

عدم نگاه ملی و حرفه‌ای: در این بخش نگاه‌های حزبی و بخشی، عدم توجه به استقلال رسانه‌ها، نبود دیدگاه و تعریفی دقیق از منافع ملی، عدم رعایت حریم و حدود آزادی مطبوعات و فعالیت‌های مدنی از آسیب‌های این حوزه است. از سوی دیگر بحران‌ها و تنش‌های داخلی و خارجی نیز به آسیبی فرا روی توسعه فعالیت‌های بین‌المللی رسانه‌ها و کنشگران فضای مجازی در اقلیم کردستان می‌باشد عدم تفاهم و تعامل سیاسی بین احزاب، عدم شکل‌گیری و هویت‌سازی مدرن بر مبنای دولت-ملت، دخالت کشورهای خارجی، رقابت‌های حزبی و سیاسی و اقتصادی از عوامل مداخله‌گر منفی و آسیبی فرا روی اطلاع‌رسانی و تولید محتوای حرفه‌ای هستند.

عدم حرکت رسانه‌ها و شبکه‌های خبری و اجتماعی در تراز جهانی به دلایل مختلف از جمله ضعف زیرساخت‌ها و تکنولوژی، عدم وجود نیروهای متخصص و حرفه‌ای، ساختار سازمانی و امکانات ضعیف، تعاملات ضعیف بین‌المللی، فشارهای داخلی و خارجی از دیگر عوامل تضعیف‌کننده دیپلماسی شبکه‌ای در اقلیم کردستان می‌باشند. اما مسئله مهم و اساسی در این حوزه فقدان برنامه محوری و نقشه راه در حوزه دیپلماسی نوین در اقلیم کردستان است که چشم‌انداز و آینده‌نگری در این حوزه با ابهام مواجه نموده و همگرایی، وفاق و اراده سیاسی و اجتماعی برای توسعه موضوع شعیف می‌باشد.

د- استراتژی‌ها

در این بخش به بیان استراتژی و راهکارهای لازم برای توسعه و ارتقای جایگاه دیپلماسی شبکه‌ای از دیدگاه صاحب‌نظران پرداخته می‌شود:

توسعه ارتباطات میان فرهنگی و بین‌المللی: در مقوله دیپلماسی شبکه‌ای توجه به عناصر فرهنگ، ارتباطات نوین، اقناع و همراهی افکار عمومی حائز اهمیت اساسی است؛ لذا حاکمیت کشورها یا مناطقی همچون اقلیم کردستان مواردی همچون: توسعه ارتباطات بین‌المللی در ابعاد مختلف و گسترش دیپلماسی عمومی و فرهنگی را در کانون محوری توجه قرار دهد تا بتواند ارتباطات پایداری با سایر دولت-ملت‌ها و فرهنگ‌ها برقرار نموده و به پویایی و ارتقای شاخصه‌های فرهنگی-اجتماعی، علمی، تبادل علمی و دانشگاهی و رسانه‌ای و متعاقب آن پرورش نخبگان از این رهگذر کمک نماید.

ایجاد ساختارهای هوشمند دیپلماسی شبکه‌ای: استقرار ساختارهای هوشمند دیپلماسی شبکه‌ای از طریق همگرایی و هم‌افزایی منابع انسانی خلاق و فناوری‌های روز و هوش مصنوعی، تحلیل و رصد دقیق و جامع مناسبات جهانی بر اساس داده‌های خبری و تحلیل‌های کارشناسی، ذهنیت‌سازی از طریق تولید و نشر محتوای مناسب و مرجع‌سازی ارتباطی و مرکز ثقل اخبار و رسانه‌های بین‌المللی می‌تواند به ارتقای جایگاه دیپلماسی شبکه‌ای و پویایی آن کمک نماید.

تدوین نقشه راه و خط‌مشی‌گذاری: خط‌مشی‌گذاری و تدوین چشم‌اندازهای ارتباطی و نقشه راه از مسائل مهم و پایه‌ای در دیپلماسی شبکه‌ای هوشمند و هدفمند است. در این راستا تدوین منشور ملی ارتباطات بر اساس معیارهای آزادی ارتباطات و گردش اطلاعات، همگرایی و حرفه‌ای عمل نمودن اهالی رسانه، رعایت الزامات ملی و جهانی، تدوین پروتکل‌های رسانه‌ای در مسائل مختلف برای رسانه‌ها، خط‌مشی‌گذاری در موضوعات مرتبط و... مسائل مهم و درخور توجه است.

همگرایی و نوگرایی رسانه‌ای و فناوری: تشکیل یک مجموعه قوی رسانه‌ای بر اساس همگرایی و هم‌افزایی رسانه‌های کلاسیک و نوین با تشکیل ائتلافی فراگیر از نهادهای دانشگاهی، دولتی و غیر دولتی و افراد نخبه در حوزه ارتباطات در اقلیم کردستان جهت ایجاد مرجع خبری قابل اتکا، توسعه روزنامه‌نگاری تحقیقی، جذب خبرنگاران و گزارشگران مشهور و برند، طراحی و عرضه پلتفرم‌ها، نرم‌افزارها و بازی‌های رایانه‌ای در کنار تولیدات رسانه‌ای با الگوبرداری از رسانه‌های موفق جهانی ازجمله راهکارهای مهمی است که می‌توان ارائه داد.

مخاطب‌شناسی هوشمندانه: در بحث مخاطب‌شناسی توجه به ۳ مؤلفه مخاطب‌شناسی، گسترش مخاطبان و جلب اعتماد آنان مهم است. مخاطب‌شناسی علمی و هوشمندانه یا شناخت افکار و برداشت عمومی از طریق: تقویت شناخت علمی، جمع‌آوری داده‌ها و سوژه‌های خبری و قدرت تحلیل نیروهای مؤثر در حوزه دیپلماسی عمومی و رسانه‌ای، توجه ویژه به مخاطب‌شناسی و توجه به نیازهای فکری، ذائقه، فرهنگ و ارزش‌های مخاطبین، ظرفیت‌سازی جهت مشارکت و تشریک مساعی مخاطبان خصوصاً صاحب‌نظران و نخبگان در تولید محتوا و تحلیل مناسبات، شناخت دقیق شبکه‌های اجتماعی و تولید محتوا در هر شبکه به تناسب مخاطبان، ارزیابی برنامه‌ها جهت بررسی میزان بازدهی و مطابقت آن با رضایت یا ذائقه مخاطب، مدیریت هوشمندانه رویدادهای خبری از موارد مهمی است که لازم است در محوریت سیاست‌گذاری‌های دیپلماسی شبکه‌ای قرار بگیرد.

استقرار تفکر رقابتی، خلاقیت سازمانی و منابع انسانی: رسانه‌ها و شبکه‌های اجتماعی به‌عنوان محور صنایع خلاق و تولیدکننده اطلاعات، فکر و اندیشه از اهمیت ویژه‌ای در جهان امروز برخوردار هستند

لذا اهمیت دادن به پروسه‌های خلاقیت، اندیشه‌محوری، تکثر، تنوع، آینده‌نگری و پیشرفت در این حوزه جزو مسائل و مقوله‌های بنیادی می‌باشند. می‌طلبید در این حوزه آموزش مستمر و توانمندسازی کارکنان، مجهز شدن مجموعه به فناوری‌های نوین و روز، طراحی ساز و کارهای رقابت حرفه‌ای، راه‌اندازی اتحادیه‌های صنفی و بین‌المللی، تأسیس دانشگاه‌ها و رشته‌های تخصصی در حوزه دیپلماسی نوین، دیپلماسی عمومی، دیپلماسی شبکه‌ای، مدیریت رسانه و ارتباطات اجرایی و عملیاتی گردند.

ه- پیامدها

افزایش قدرت نرم هوشمند: نقش‌آفرینی کشورها در مناسبات بین‌المللی بر مبنای داشتن اقتدار استوار است، در این رابطه قدرت نرم در دسترس‌تر و قابل بازتولید و اشاعه همیشگی است. از جمله تحولات مهم در حوزه بین‌المللی شبکه‌های اجتماعی و به دنبال آن هوش مصنوعی بوده که موج انقلاب فناوریانه را تغییر داده و فضا را برای تولید یا تغییر پارادایم قدرت بیشتر توسط این مؤلفه‌ها را فراهم آورده است.

دیپلماسی شبکه‌ای از طریق آگاهی بخشی، اطلاع‌رسانی و اقناع، افزایش دایره نفوذ روانی و فکری، هوشمندسازی مناسبات اطلاع‌رسانی، ایجاد جاذبه و همکاری‌های فرهنگی، ترویج ارزش‌ها، هنر، سیاست و نهادسازی مدنی، جذب مخاطب بیشتر به افزایش قدرت نرم کمک می‌کند و افزایش قدرت نرم یک کشور در مناسبات داخلی و بین‌المللی تأثیرات پایدار و چند جانبه برای پیشبرد اهداف و سیاست، همراهی و اقناع افکار عمومی به همراه خواهد داشت.

افزایش سطح پرستیژ و تصویرسازی مثبت ملی و بین‌المللی: تصویرسازی و دیپلماسی مطلوب در نظام بین‌الملل که از طریق دیپلماسی شبکه‌ای و رسانه‌ای انجام می‌شود، می‌تواند منافع ملی کشورها را تأمین کند. می‌توان از دیپلماسی شبکه‌ای بهره برد تا تصویرسازی بین‌الملل مثبت و با قابلیت‌های بالا در ایجاد احترام و کسب پرستیژ در صحنه‌های بین‌المللی ساخته شود و بسترهای روابط استراتژیک و پایدار را فراهم نماید.

تقویت حوزه عمومی و مناسبات دموکراتیک: شبکه‌ها و رسانه‌های اجتماعی، توانایی عمومی‌سازی، تعریف موضوعات، فراهم ساختن واژگان و ارزش‌های مشترک اشاره، بهره‌گیری از توجه و قدرت، کمک‌های نظری وسیعی را باعث شده است. این مسئله در دیپلماسی شبکه‌ای و برای کسب نفوذ جهانی از اهمیت ویژه‌ای برخوردار بوده و هرچه دیپلماسی شبکه‌ای توسعه یافته و پیشرفته‌ای داشته باشیم به همان سان توسعه مناسبات دموکراتیک و حوزه عمومی را به دنبال خواهد داشت

صلح‌مداری و جریان‌سازی بین‌المللی: کمک به استقرار صلح پایدار منطقه‌ای و بین‌المللی از مهم‌ترین اهداف فعالیت سازمان‌های بین‌المللی و دیپلماتیک است، دیپلماسی شبکه‌ای اهرم و کانال ارتباطی مؤثری برای دیالوگ، افزایش تعامل و آگاهی، تکیه بر اشتراکات فرهنگی و روابط بین‌تمدنی است و با میانجیگری و مدیریت ارتباطی تعارضات و بحران‌ها می‌تواند به کاهش منازعات و صلح‌مداری کمک شایانی نماید. لذا دیپلماسی شبکه‌ای عامل مهمی برای جریان‌سازی بین‌المللی و گسترش صلح و امنیت جهانی است.

اقتناع و ذهنیت‌سازی: دیپلماسی شبکه‌ای از طریق جاذبه‌ها و اقدامات خبری، مدیریت افکار عمومی داخلی و بین‌المللی، استفاده از ارتباطات اقناع و تنویر، ارائه شناخته‌ای عمیق و صلح‌آمیز از رویه‌های حکمرانی اقلیم، گفتمان‌سازی و ذهنیت‌سازی، تصویرسازی و بازنمایی ویژه، گسترش ارتباطات اجتماعی و میان فرهنگی، هم‌افزایی فکری-فرهنگی با رویکرد اقناع در صدد افزایش قدرت نرم کشورها، تأثیرگذاری بر مناسبات ملی و بین‌المللی است، در حوزه رسانه‌ها، امروزه نقش رسانه‌های نوین اجتماعی یا شبکه‌های اجتماعی با توجه به حوزه نفوذ آنها از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است.

شفافیت و مشروعیت‌فرآیندی: رسانه‌ها و شبکه‌های اجتماعی به‌عنوان تریبون و نماینده نهادهای جامعه مدنی، سازمان‌های غیردولتی، شرکت‌های چندملیتی و افکار عمومی، نقش عمده در افزایش شفافیت موضوعات عرصه سیاست خارجی بازی می‌نمایند. رسانه‌ها چشمان ناظر گروه‌های فوق و ابزار اعمال فشار بر سیاستمداران به منظور پاسخگو کردن آنها در ابعاد داخلی و بین‌المللی هستند. تا مادامی که رسانه‌ها نسبتاً مستقل از قدرت سیاسی باشند، کنشگران سیاسی مجبور هستند با قواعد حرفه‌ای، رسالت تخصصی و منافع رسانه‌ها کنار بیایند و حتی الزاماتی مانند گردش آزاد اطلاعات، پاسخگویی، اقناع افکار عمومی را رعایت کنند.

تدوین دکترین دیپلماسی شبکه‌ای

در سال‌های اخیر تغییر و تحولات بنیادین در ارتباطات جهانی، مؤلفه‌های قدرت در روابط بین‌المللی، دیپلماسی، اقتصاد کشورها و مناسبات بین‌دولت-ملت‌ها به وجود آمده که بخش عمده‌ای از آن تحت تأثیر جامعه اطلاعاتی و شبکه‌ای و فناوری‌های نوین ارتباطی است. در این عصر توجه به مؤلفه‌های قدرت نرم و پرستیژ ملی و بین‌المللی برای کشورها و سازمان‌ها از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است، مکانیزم و وسیله اصلی برای تحقق این مسئله و ترسیم چشم‌اندازهای آتی، فناوری‌های نوین ارتباطی،

رسانه‌های جمعی و شبکه‌های اجتماعی از طریق ایجاد شکل‌دهی به افکار عمومی، تصویرسازی، ذهنیت‌سازی و جاذبه‌های اقناعی است.

مدل نهایی ارائه شده در این تحقیق دیپلماسی شبکه‌ای هوشمند برای حکومت اقلیم کردستان عراق می‌باشد تا بتواند از پتانسیل و ظرفیت شبکه‌های اجتماعی و رسانه‌ای برای پیشبرد اهداف و سیاست‌های خود در روابط و مناسبات بین‌المللی استفاده موثر نموده و در محافل عمومی و دیپلماتیک، کنش و واکنش‌های مؤثر، هدفمند و هوشمندانه ایفا نماید.

بر اساس نظرات ارائه شده برای تدوین دکترین دیپلماسی شبکه‌ای، ایجاد فضایی مستقل، منعطف، تکرگرا و هوشمند همراه با آینده‌نگری برای فعالیت کاربران شبکه‌های اجتماعی و رسانه‌های نوین، ایجاد زیرساخت‌های مناسب ارتباطی و فناوری و همراهی نهادهای دیپلماتیک می‌تواند در کارآمدی و تأثیرگذاری آن و کسب نتایج مطلوب و دستاوردهای ویژه برای کشورها بسیار مؤثر باشد.

جدول ۷: دکترین دیپلماسی شبکه‌ای

ماهیت	مبتنی بر شبکه‌های اجتماعی و رسانه‌های نوین
	متکی به فناوری‌های نوین ارتباطی و هوش مصنوعی
	تولیدات کاربرمحور
نحوه ایجاد و توسعه	ایجاد ساختارهای هوشمند رسانه‌ای، اجرایی و پژوهشی
	توسعه ارتباطات بین‌المللی و میان فرهنگی
	تدوین نقشه راه و خط‌مشی‌گذاری
	استقرار تفکر رقابتی، خلاقیت سازمانی و آموزش منابع انسانی
	مخاطب‌شناسی هوشمندانه
کارکردها	ذهنیت‌سازی و گفتمان‌سازی
	پیشبرد اهداف و سیاست‌ها
	مشارکت و هم‌افزایی
	هم‌گرایی دیپلماسی سنتی و مدرن
	تنوع و تکثر اندیشه و نظرات
	محک‌زدن و اقناع
	توسعه فضای عمومی و مناسبات دموکراتیک
	افزایش قدرت نرم
ویژگی‌ها	بازیگران فراملی و غیر دولتی
	منعطف، تعاملی و متکثر
	افزایش ارتباطات، کنشگری و دسترس‌پذیری
	شفاف

پیشنهادهای کاربردی

ارائه راهبردهای نظری، اجرایی و عملیاتی گام‌های مهمی برای حضور فعال و موثر دیپلماسی شبکه‌ای در حوزه سیاست خارجی، مناسبات و معادلات بین‌المللی است، به نحوی که مسیر رشد، اثربخشی، تحول‌آفرینی، توسعه و همچنین تمامی عناصر و ملزومات و روابط میان آنها را برای آینده دیپلماسی شبکه‌ای مشخص کند؛ در این راستا توجه به موارد زیر ضروری است:

- تدوین دکترین و نقشه راه دیپلماسی شبکه‌ای اقلیم کردستان عراق در ابعاد منطقه‌ای و بین‌المللی؛
- ایجاد مرکز دیپلماسی شبکه‌ای و رسانه‌ای اقلیم کردستان با مدیریت هوشمند، جامع، منعطف و یکپارچه؛

- راه‌اندازی مراکز آکادمیک، پژوهشی و اندیشکده برای تولید ایده و ارائه برنامه در حوزه دیپلماسی شبکه‌ای و رسانه‌ای؛
- ائتلاف‌سازی و شبکه‌سازی با حوزه رسانه‌ها، نخبگان، پژوهشکده‌ها، دانشگاه‌ها و جنبش‌های مدنی کشورهای مورد نظر توسط مسئولان حکومت اقلیم کردستان؛
- اختصاص بخشی از سفارت‌خانه کشورها به رایزنان و سفیران رسانه‌ای و ارتباطی؛
- تدوین و اجرایی کردن قانون شفافیت و گردش آزاد اطلاعات در اقلیم کردستان؛
- ارتقاء جایگاه ملی و استقلال شبکه‌ها و رسانه‌ها در اقلیم کردستان از جمله توجه ویژه به مواردی مانند: استقلال ساختاری، استقلال محتوایی، استقلال سیاسی و فراحزبی، آزادی بیان و اطلاعات؛
- حمایت از تولیدات نوین در حوزه‌های نرم‌افزاری و سخت‌افزاری و طراحی، تأمین و توسعه زیرساخت‌های فناوری‌های نوین اطلاعاتی، ارتباطاتی و رسانه‌ای با مانیفست کردی؛
- جریان‌سازی بین‌المللی و بهره‌گیری از ظرفیت شبکه‌های بین‌المللی و رسانه‌های همسو در سایر کشورها از طریق سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی جامع و هماهنگ؛
- تحکیم دیپلماسی چندبعدی، متکثر و هوشمندانه در روابط بین‌المللی؛ دیپلماسی چند بعدی و متکثر دارای رویکردی انعطاف‌پذیر، تعاملی و تبادلی است و به تمامی حوزه‌ها بر اساس نگرش پارسونزی به گونه‌ای متوازن تأکید داشته و موجب می‌شود تا سیاست خارجی حالتی چند بعدی، همه جانبه‌گر، چند بخشی و پایدار پیدا کند؛ پذیرش بازیگران مدنی، شبکه‌های اجتماعی و رسانه‌ها در کنار بازیگران رسمی حوزه دیپلماسی و سیاست باعث هم‌افزایی شده و کثرت‌گرایی فکری- فرهنگی، دانش و اطلاعات‌گرایی و گسترش نهادهای جامعه مدنی بین‌المللی را در پی دارد؛
- اصلاح فرهنگ دیپلماسی با تقویت جنبه‌های آشکار، فعال، عمومی‌سازی و هوشمند آن؛
- توجه به ارزش‌های انسانی و تأکید بر ارزش‌های عام و جهان شمول مانند صلح، عدالت، آزادی، معنویت، حقوق بشر، محیط زیست و... در تولیدات رسانه‌ای اقلیم کردستان در کنار مؤلفه‌های داخلی و انسجام اجتماعی؛
- بازنمایی هنرمندانه رنج‌ها، ظرفیت‌های گردشگری و سرمایه‌گذاری، مسائل فرهنگی، اجتماعی و تاریخی اقلیم کردستان؛
- تکثرگرایی در فرایند سیاست‌گذاری در حوضه‌های «سیاست فرهنگی»، «تکثر سیاست رسانه‌ای»، «دیدگاه تکثرمحور دستگاه دیپلماسی»، «حفظ امنیت کاربران»؛

- استفاده شبکه‌های اجتماعی از اشتراکات و قرابت‌های فرهنگی و تلاش برای گسترش حوزه هویتی تمدنی و همگرایی فرهنگی از طریق شناسایی و معرفی تمدن کردستان، معرفی و برجسته‌سازی ظرفیت‌های فرهنگی، میراث فرهنگی، اندیشمندان فکری و فرهنگی، اعتلای آگاهی عمومی، گسترش مناسبات فرهنگی اجتماعی با ملل مختلف از جمله کشورهای همسایه، ایجاد زمینه و تعمیق بسترهای دیالوگ و گفت‌وگو بین مجامع مختلف.

محدودیت‌ها

- کمبود منابع علمی و پژوهشی در حوزه دیپلماسی شبکه‌ای؛
- ضعف نظریات، تئوریک و مدل‌های علمی در این حوزه؛
- عدم شناخت و اطلاعات دیپلمات‌ها و کنشگران حوزه بین‌المللی نسبت به این مقوله.

فهرست منابع

منابع فارسی

- ۱- استراس، آنسلم، و کوربین، ژولیت (۱۳۹۰). اصول روش تحقیق کیفی. مترجم بیوک محمدی. تهران: پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی.
- ۲- ببران، صدیقه، و پوررشیدی، هاتف (۱۳۹۰). بررسی دیپلماسی رسانه‌ای ایران در افغانستان پس از سقوط طالبان. فصلنامه مطالعات خاورمیانه، ۱۸(۱)، ۹۷-۱۲۲.
- ۳- جی.پی. سینگ، و جیمزان، رزناو (۱۳۹۵). فناوری اطلاعات و سیاست جهانی: تغییر گستره قدرت و حاکمیت. ترجمه احمد سلطانی‌نژاد. تهران: دانشگاه امام صادق.
- ۴- عاملی، حامد؛ مظفری، افشانه، و خرازی‌آذر، رها (۱۳۹۶). دیپلماسی شبکه‌ای به مثابه دیپلماسی آینده: نقش تکنولوژی‌های نوین رسانه‌ای در دیپلماسی جمهوری اسلامی ایران. فصلنامه راهبرد فرهنگی/اجتماعی، ۶(۲۲)، ۱۷۶-۱۵۳.
- ۵- خرازی‌آذر، رها (۱۳۸۷). سایر دیپلماسی در عصر تکنولوژی‌های اطلاعات و ارتباطات در مجموعه مقالات قدرت سایر. تهران: مرکز تحقیقات استراتژیک مجمع تشخیص مصلحت نظام.
- ۶- میرحیدر، دُرّه؛ غلامی، بهادر، و میراحمدی، فاطمه‌سادات (۱۳۹۲). تحلیل انتقادی نقشه‌های قومیت در ایران. فصلنامه ژئوپلیتیک، ۹(۳۱)، ۳۰-۱.
- ۷- زیباکلام، صادق، و طهماسبی‌نودر، خلیل (۱۳۹۵). مسائل اقلیم کردستان عراق؛ منابع و موانع استقلال. فصلنامه مطالعات خاورمیانه، ۲۳(۴)، ۶۹-۹۰.
- ۸- سلیمانی، ندا؛ مصطفایی، فردین، و صدر، محسن (۱۳۹۶). تحلیلی بر استراتژی‌ها و تاکتیک‌های دیپلماسی رسانه‌ای در روابط بین‌الملل. تهران: نشر دانشگاهی.

- ۹- سمیعی اصفهانی، علیرضا، و فتحی مظفری، عبدالرضا (۱۳۹۱). نقش و جایگاه قدرت نرم در دیپلماسی فرهنگی ج.ا. ایران. فصلنامه مطالعات خاورمیانه، ۱۹(۳)، ۱۷۶-۱۴۵.
- ۱۰- حافظ‌نیا، محمدرضا (۱۳۹۵). تأثیر خودگردانی کردهای عراق بر کشورهای همسایه. فصلنامه تحقیقات جغرافیایی، ۴(۸۵)، ۳۶-۵.
- ۱۱- قوام، عبدالعلی (۱۳۷۸). از دیپلماسی مدرن به دیپلماسی رسانه‌ای. پژوهش حقوق و سیاست.
- ۱۲- خواجه‌نیا، داتیس (۱۳۹۸). مدیریت شبکه‌های اجتماعی و کسب و کارهای پلتفرمی. تهران: ادیبان روز.
- ۱۳- کاستلز، مانوئل (۱۳۸۰). عصر اطلاعات؛ ظهور جامعه شبکه‌ای (جلد اول). ترجمه احد علیقلیان و افشین خاکباز. تهران: طرح نو.
- ۱۴- کاستلز، مانوئل (۱۳۸۴). عصر اطلاعات؛ قدرت و هویت (جلد دوم). ترجمه حسین چاوشیان. تهران: طرح نو.
- ۱۵- گیلو، ایتان (۱۳۸۸). ارتباطات جهانی و سیاست خارجی. ترجمه حسام‌الدین آشنا و محمدصادق اسماعیلی. تهران: دانشگاه امام صادق (ع).
- ۱۶- موسوی، سیدمحمدعلی، و اصغری‌راد، جواد (۱۳۸۸). بخش فارسی صدای آمریکا: توفیق یا شکست رسانه تلویزیونی در دیپلماسی عمومی. فصلنامه تحقیقات فرهنگی، ۷، ۱۶۵-۱۵۳.
- ۱۷- نای، جوزف (۱۳۸۲). کاربرد قدرت نرم. ترجمه سید رضا میرطاهر. تهران: قومس.
- ۱۸- نای، جوزف (۱۳۸۷). قدرت نرم. سید محسن روحانی و مهدی ذوالفقاری. تهران: انتشارات دانشگاه.

منابع غیر فارسی

- 1- Latour, B. (2013). An Enquiry into Modes of Existence; An Anthropology, Publisher: Harvard University Press.
- 2- Latour, B. (2020). Reassembling the Social: An Introduction to Actor-Network Theory و Publisher: Harvard University Press.
- 3- Livingston, J. and Boyd, J. (2010) Correlates and Consequences of Internalized Stigma for People Living with Mental Illness: A Systematic Review and Meta-Analysis. Social Science and Medicine, 71, 2150-2161.
- 4- Michael W. Manulak (2019), From Club to Network Diplomacy, The Elliott School of International Affairs, The Washington Quarterly, 10.
- 5- Nye, j.s, 1990, The Changing of Word Power, Political Science Quarterly. VOL 105, No 2: 176-197.
- 6- Nye, j.s, 2004, Soft Power: The Means to Success in Word Politics. New York: Public Affairs.
- 7- Q. Elysehuang (2020), Facebook Not State book: Defining SNS Diplomacy with Four Modes of Online Diplomatic Participation, International Journal of Communication, 17.
- 8- SejungPark, DahoonChung, Han WooPark (2019), Analytical framework for evaluating digital diplomacy using network analysis and topic modeling: Comparing South Korea and Japan, Information Processing & Management.

- 9- Chris Chao Su, Ngai Keung Chan (2017), Predicting social capital on Facebook: The implications of use intensity, perceived content desirability, and Facebook-enabled communication practices, Computers in Human Behavior, Volume 72, July 2017, Pages 259-268.
- 10- 10-Ellison, N., C. Steinfield, and C. Lampe, (2006) "Connection Strategies: Social
- 11- 11-Strauss, Anselm; Corbin, Juliet (2011). Principles of qualitative research method. Translator Buick Mohammadi. Tehran: Institute of Humanities and Cultural Studies. (in Persian).

